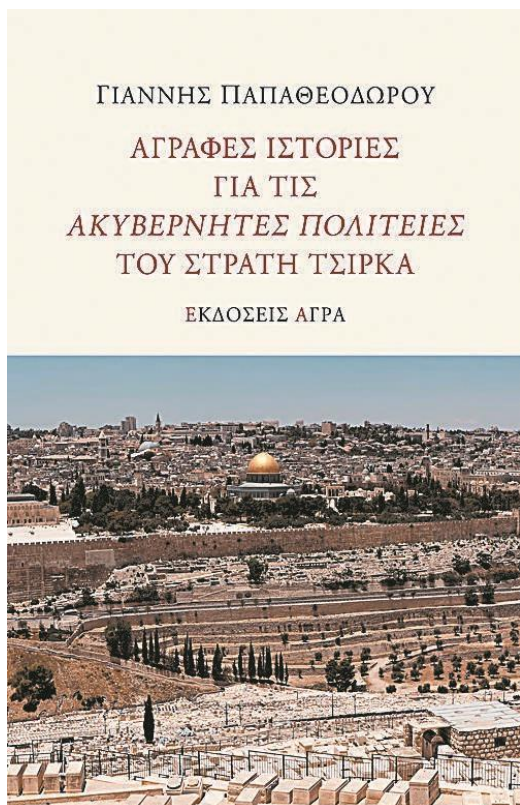

Iannis Papatheodoru: Les cares ocultes de les *Ciutats a la deriva*

Lizy Tsirimoku
Traducció: Pau Sabaté

Iannis Papatheodoru, professor de Filologia Neogrega a la Universitat de Patra, ha publicat un llibre sobre l'obra més important d'Stratís Tsirkas (pseudònim de Ioannis Khatziandreas, 1911-1980), la novel·la *Ciutats a la deriva*, a la qual ja havia dedicat, el 2001, la seva tesi doctoral, sobre la relació entre narració i ideologia. Lizy (Elissàvet) Tsirimoku, professora emèrita de Filologia a la Universitat Aristòteles de Tessalònica, autora de nombrosos llibres en el seu camp, i col·laboradora com a crítica literària en diferents diaris grecs, en fa una ressenya crítica, publicada al diari *To Βήμα* [La Tribuna], el 25 de setembre de 2024. L'original es troba a través del següent enllaç: <https://www.tovima.gr/print/books-ideas/metaksy-istorias-lfkai-ideologias/>

Al seu nou llibre, Iannis Papatheodoru situa les *Ciutats a la deriva* de Stratís Tsirkas al context de la seva època.

Γιάννης Παπαθεοδώρου, *Αγγραφες ιστορίες για τις Ακυβέρνητες Πολιτείες του Στρατή Τσίρκα*. Αθήνα: Άγρα, 2024. 296 σελ.

Iannis Papatheodoru, *Històries no escrites sobre les Ciutats a la deriva d'Stratís Tsirkas*. Atenes: Agra, 2024. 296 pàgs.

«Perquè Stratís Tsirkas no fa Història, però la seva *Ariagna*, igual que *El club*, pressuposen la Història. I aquí és on rau la dificultat. Pressuposen una Història que encara no s'ha escrit, molt poc coneguda a les generacions posteriors, una Història, per dir-ho així, encara pendent».

Aquesta sentència de Manolis Anagnostakis en rebre el segon llibre de la cèlebre trilogia continua vigent encara avui, més de seixanta anys després –amb un afegitó necessari, crec, per als lectors actuals: els llibres d'aquest retaule novel·lístic també pressuposen una ideologia que els cohesiona.

La investigació i delimitació d'aquesta cohesió i coherència ideològica és l'objectiu de l'aproximació a la qüestió duta a terme per Iannis Papatheodoru, que ja ha treballat en nombroses ocasions amb aquesta obra en concret i amb el seu autor.

Foc des del club del partit

L'escriptura de *El club* (1961), primera part de la novel·la tripartita, va dividir tant la crítica literària com el seu «receptor privilegiat», el món de l'esquerra. Formalment és un text no gens fàcil de pair, sense narració lineal, amb contínues recurrències, regressions, parèntesis fascinants; a nivell temàtic i ideològic, és herètic: les acusacions audaces contra el lideratge cec de partit i el burocratisme se situaven, certament, en un esperit de revisionisme generalitzat, d'acord amb el clima de «fosa» del gel soviètic i d'una relativa desestalinització, però l'esquerra grega oposava una resistència tenaç a aquesta onada de canvis.

En línies generals, la peripècia de Tsirkas amb el mecanisme del partit és coneguda: *El club* va rebre foc a discreció per part dels quadres del partit i ell va ser expulsat del KKE (Partit Comunista Grec). Els detalls d'aquest trencament ja han estat tractats tant per Khrissa Prokopaki, Miltos Pekhlianos i altres, en estudis sobre aquesta qüestió, com en recerques més generals sobre l'emancipació d'una esquerra antidogmàtica, «renovadora», respecte de la política i l'estètica soviètiques.

Papatheodoru torna a abordar l'episodi traumàtic de la condemna de Tsirkas i la seva novel·la «d'objecció» emmarcant-la necessàriament en el seu context històric: el trencador però dubtós 1956, amb tot el que va comportar –el vintè congrés del PCUS, que es retracta de l'autoritarisme estalinista, però també la irrupció dels tancs soviètics a Budapest (els famosos «Fets d'Hongria»), així com la crisi de Suez, que promou un nasserisme anticolonial.

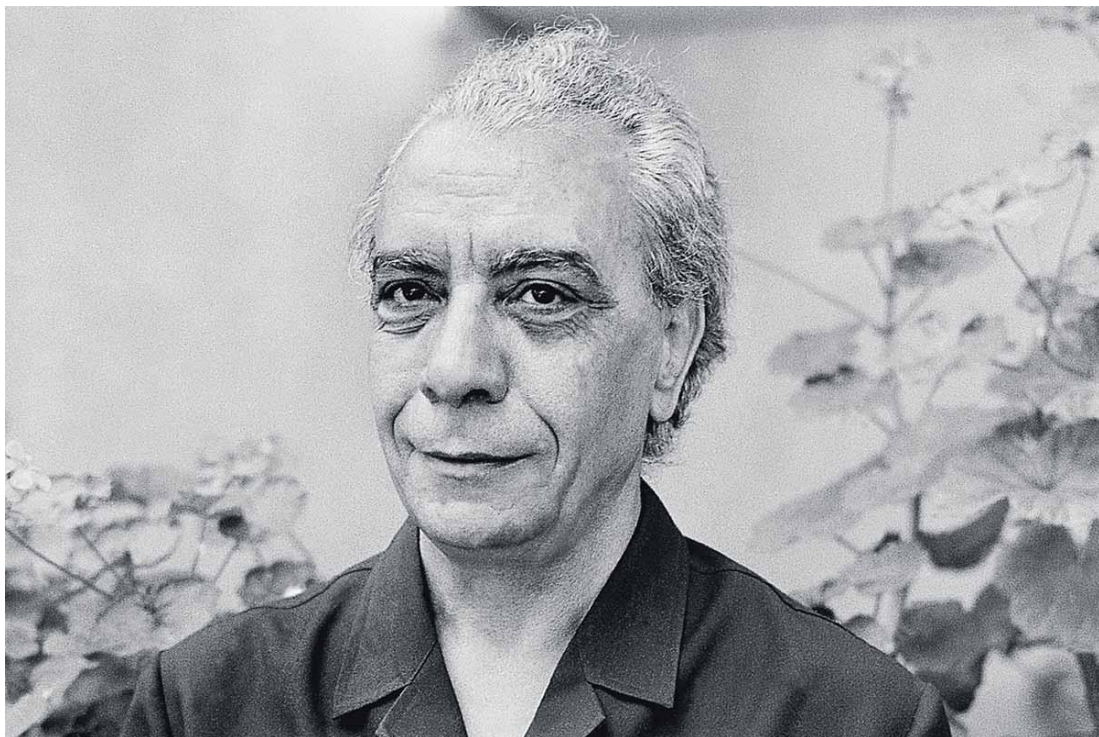
Aplegant proves d'arxiu que certifiquen la crua intervenció del partit en la recepció de la novel·la, tant per part del mecanisme central del KKE il·legalitzat, a Bucarest (amb el *Cercle literari de la Il·lustració* i les seves atribucions, bàsicament de censura), com per part dels nuclis locals d'una intel·lectualitat militant que (llevat d'unes quantes excepcions) no sabien apartar-se del camí fressat del realisme socialista, Papatheodoru configura un expedient complet sobre *El club*: s'hi presenten tant els arguments de l'acusació com els de

la defensa, de manera que el lector actual tingui una visió completa de l'horitzó d'expectatives de l'època i es pugui fer una idea de la crítica literària de la postguerra, així com dels processos identitaris de l'esquerra grega.

Tant Remington com front

El llindar d'*El club* és requisit incondicional per a la continuació de la ruta d'escriptura (i de lectura) de les *Ciutats a la deriva* cap a *Ariagna* (1962) i *El ratpenat* (1965). Tsirkas hi esmerça més afany a lligar la seva trilogia amb la Història i a connectar-la amb les particularitats locals. La culminació de la tensió política, l'abril de 1944, amb la repressió de l'aixecament d'una part de les forces gregues que servien al Nord d'Àfrica i tot el que posa en joc aquest moviment com a capítols d'una història *no-escrita* que vol que se li faci justícia funciona com a detonant d'un aprofundiment en la lectura geopolítica de la situació.

Tsirkas, grec d'Egipte i comunista, coneix des de dins a quin joc es juga al seu país, embellit per l'aura d'un orientalisme i un cosmopolitisme que dissimulen amb poca traça un pensament colonial detestable. No està disposat a rebaixar els seus credos més profunds i mira d'assenyalar tan bé com pot els errors, les contradiccions, les perspectives i les conseqüències d'una lectura apressada del mapa de l'Orient Mitjà en plena efervescència de la guerra i durant els anys immediats de la postguerra.

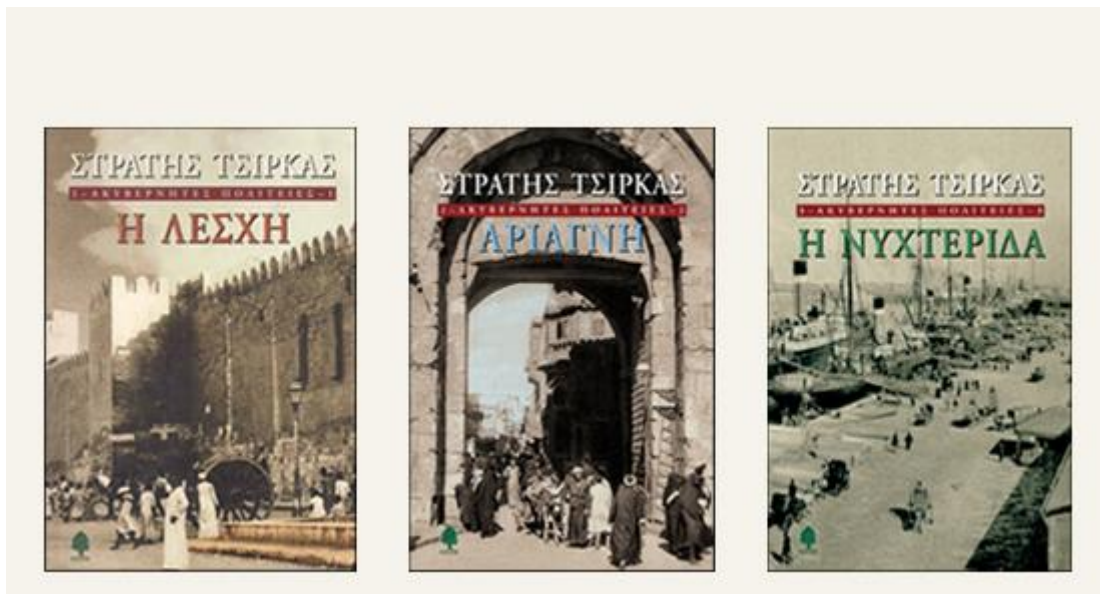

Stratís Tsirkas. Imatge: tovima.gr

Al drama que turmenta l'intel·lectual protagonista de les *Ciutats a la deriva*, «Remington o front», és a dir «art o acció», el lector comprèn que l'escriptor posa el llistó molt amunt i mira de superar la pregunta forçada –encara que sigui pagant-ne un preu personal i a costa de pèrdues, en ares d'un humanisme suprapartidista i solidari.

La reaproximació a la trilogia, absolutament situada al seu context històric i ideològic i alliberada de la pols dels afectes, que fa borrosa la imatge general, enlaira la proposta novel·lística per sobre de les limitacions d'una pura *literarietat*. Les *Ciutats a la deriva* són alguna cosa més que un mecanisme literari ben articulat; també són, innegablement, això: una estructura literària molt ben feta però que al mateix temps va funcionar com a catalitzador del canvi de rumb d'una part significativa de l'esquerra grega durant la breu «primavera» de la dècada dels 60, poc abans que la dictadura dels coronels fes callar totes les veus, les opinions, els diàlegs, les idees.

Excepcionalment ben documentada, la lectura conjunta que fa Papatheodoru de la novel·la tripartita juntament amb el fons històric i ideològic de la seva època aporta, a dia d'avui, respostes estructurades i justificades a preguntes que en altres temps quedaven sense resposta o es formulaven malament. Un llibre que, d'ara endavant, servirà d'acompanyament per a qui comenci la lectura de les *Ciutats a la deriva*.

Les tres parts de *Ciutats a la deriva*: *El club*, *Ariagna* i *El ratpenat*, publicades per l'editorial Kedros, d'Atenes, respectivament, en 1961, 1962 i 1965.